

УДК 351.82:338.48

Леоненко Неллі Анатоліївна

науковий співробітник, докторант навчально-науково-виробничого центру
Національного університету цивільного захисту України,
кандидат економічних наук

**ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ**

***Анотація.** У статті проаналізовано стан та дієвість економічного механізму державного регулювання туристичної сфери України. Окреслено сучасний внесок сфери туризму в розвиток національної економіки. Висвітлено процес залучення інвестицій у туристичну індустрію України. Здійснено оцінювання впровадження сучасних інформаційних та маркетингових технологій як інструменту функціонування економічного механізму державного регулювання туристичної сфери.*

***Ключові слова:** економічний механізм державного регулювання, капітальні інвестиції в туристичну сферу, інвестиційна привабливість, інформаційні технології, маркетингові технології.*

Leonenko N.A. The economic mechanism of state regulation of the tourist sphere of Ukraine.

***Annotation.** The article analyzes the state and efficiency of the economic mechanism of state regulation of the tourist sector of Ukraine. The modern contribution of the tourism sphere to the development of the national economy is outlined. The process of attraction of investments into the tourist industry of Ukraine is highlighted. The estimation of introduction of modern information and marketing technologies as an instrument of functioning of the economic mechanism of state regulation of tourist sphere is made.*

***Key words:** economic mechanism of state regulation, capital investment in the tourism sector, investment attractiveness, information technologies, marketing technologies.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розвиток світової економіки, зростання обсягів міжнародної торгівлі, удосконалення засобів зв'язку, транспорту, підвищення інтернаціоналізації та глобалізації світового господарства актуалізували нагальність питання щодо стійкого розвитку туризму не тільки з погляду відкритих кордонів та можливості подорожувати, але й з боку урізноманітнення ділових та бізнес-контактів, розширення економічних та соціальних можливостей як громадян, так і країни загалом.

Вагомість туризму у світі постійно зростає, що пов'язано з підвищенням впливу сфери туризму на економіку окремої країни. Розвиток

туризму відіграє важливу роль у вирішенні як економічних проблем, серед яких насамперед можна виокремити зростання ВВП, нові робочі місця, залучення інвестицій, рівень та якість життя, валютні та податкові надходження тощо, так і соціальних проблем, що сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи медичного обслуговування, впровадженню нових засобів поширення інформації.

Механізм розвитку туризму в країні має спиратися на аналіз тенденцій і об'єктивний прогноз розвитку світового ринку туристичних послуг. Не можна не визнати, що можливості розвитку туризму в Україні величезні й значною мірою не використані. Для цього потрібно знати специфіку цих можливостей, зумовлених національними, природно-кліматичними, культурними та економічними особливостями країни.

Результати узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду розвитку туризму дозволяють зробити висновок про нього як про високоліквідну галузь. Однак внесок туризму у вітчизняну економіку досі недостатній, що зумовлено не стільки слабкими інвестиційними можливостями переходу туризму на якісно новий рівень, скільки розумінням місця й ролі туризму в становленні сучасної національної системи України.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне наукове обґрунтування економічного механізму державного регулювання туристичної сфери України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теорії та методології державного регулювання розвитку туристичної сфери зробили сучасні дослідники, а саме В. Алексєєва, В. Биркович, О. Білотіл, С. Домбровська, Л. Івашина, О. Козловський, С. Майстро, Г. Михайліченко, В. Шведун та інші. Аналіз та узагальнення теоретичних наукових джерел і практичного досвіду провідних фахівців з

проблематики державного регулювання туристичної сфери України дає змогу стверджувати, що саме економічний механізм потребує більш детальної уваги.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми.

Не вирішеною частиною загальної проблеми є питання обґрунтування впливу економічного механізму державного регулювання на ефективний розвиток туристичної сфери як одного з вагомих важелів соціально-економічної стабільності всієї економіки України, що забезпечує дотримання принципів сталого розвитку територій та утримання високого рівня конкурентоспроможності.

Формулювання цілей статті. Ураховуючи актуальність цього наукового дослідження, метою статті визначаємо аналіз стану та дієвості економічного механізму державного регулювання туристичної сфери України. Для досягнення поставленої мети в роботі потрібно вирішити такі завдання: по-перше, окреслити сучасний внесок сфери туризму в розвиток національної економіки; по-друге, висвітлити процес залучення інвестицій в туристичну індустрію України; по-третє, оцінити впровадження сучасних інформаційних та маркетингових технологій як інструменту функціонування економічного механізму державного регулювання туристичної сфери.

Виклад основного матеріалу. Індустрія туризму є однією з форм міжнародної торгівлі послугами, що найбільш динамічно розвивається у XXI сторіччі. 2017 рік став рекордним для міжнародного туризму. Міжнародні туристичні набутки зростають уже восьмий рік поспіль. Такого піднесення не спостерігалось з 1960-х років. Так, згідно з даними Всесвітньої туристської організації (UNWTO) 2017 року у світі було зареєстровано 1323 млн. міжнародних прибуттів туристів, що на 84 млн. більше порівняно з 2016 роком. У період з 2008 до 2017 року кількість

подорожувальників зросла на 393 млн. осіб [1]. 2017 року прибутки від міжнародного туризму збільшилися на 5%. Загальний обсяг експорту, отриманий туризмом, склав 1,6 трлн. дол., або 4 млрд. дол. у день, що становить 7% від світового експорту.

Аналізуючи зміну основних економічних показників розвитку цієї галузі, можна зробити висновок, що туризм в останні роки розвивається високими темпами. Навіть в умовах несприятливої кон'юнктури і періодів економічної кризи у світовій індустрії туризму зберігається позитивна динаміка до зростання. Як зазначив генеральний секретар UNWTO З. Пололікашвілі, «розвиток туризму останніми роками підтверджує, що цей сектор сьогодні є одним із найпотужніших драйверів економічного зростання. Стабільне керування галуззю та її розширення приносить реальну вигоду для всіх країн, створюючи при цьому можливості для працевлаштування і підприємництва. 2019 року UNWTO зосередить увагу на навчанні, навичках і створенні робочих місць» [2].

Відповідно зі звітом UNWTO Україну 2017 року відвідали 14,23 млн. туристів, на яких країна заробила \$ 1,261 млрд. У звіті відзначено, що кількість туристів, які приїхали, збільшилася на 6,7% порівняно з 2016 роком. Однак сума заробленого Україною склала всього 0,2% доходів від туризму в європейських країнах [1].

Україна, розташована в центрі Європи, завдяки туризму має достатні умови для поступального розвитку економіки, однак порівняно з провідними країнами світу суттєво відстає за рівнем розвитку туристичної інфраструктури та якості туристичних послуг. Одними з найбільш важливих чинників негативного впливу на ситуацію, що відбувається на ринку туристичних послуг, є загострення фінансово-економічної кризи, пов'язаної з анексією Автономної Республіки Крим і проведенням антитерористичної операції (наразі – операції об'єднаних сил) на частині

території Донецької та Луганської областей. Ці чинники суттєво впливають на зменшення в'їзного туристичного потоку в Україну, гальмують розвиток інфраструктури туризму, зменшують туристичні можливості країни як на внутрішньому, так і на зовнішньому туристичному ринку [3].

Актуальними залишаються питання створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, створення інвестиційних умов, що стимулюють приплив коштів в об'єкти туристичної індустрії України. Дещо зріс виїзний туризм, але з економічного погляду це означає вивезення капіталу з країни. Виїзний туризм за обсягом витрат валюти значно перевищує валютні надходження від в'їзного туризму.

У зв'язку з цим нагальним є розроблення та впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів щодо формування туристичного іміджу

Згідно зі Стратегією розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, схваленою Кабінетом Міністрів України, економічний механізм забезпечує дотримання принципів сталого розвитку територій та утримання високого рівня конкурентоспроможності шляхом:

- 1) використання інструментів для формування сприятливих умов для залучення інвестицій у туристичну галузь;
- 2) надання підтримки вітчизняному виробнику туристичної продукції;
- 3) сприяння фінансовому оздоровленню підприємств туристичної галузі;
- 4) упровадження сучасних інформаційних і маркетингових технологій [4].

Залучення інвестицій до національної економіки, зокрема в туристичну сферу, є одним із пріоритетних завдань сьогодення. Стратегічна мета розвитку туризму полягає у використанні культурного потенціалу на базі створення сучасної мережі туристичного сервісу та розвитку індустрії туризму. У більшості країн світу, що активно займаються розвитком туристичної сфери, частка її доходів у ВВП становить 25–45%.

За даними Державного комітету статистики, загальна сума капітальних інвестицій в Україні становила 359 216,1 млн. грн. 2016 року, що на 139 796,2 млн. грн. більше ніж 2014 р. При цьому обсяг капітальних інвестицій у туристичну сферу становить 4 619,2 млн. грн., що свідчить про зростання їх обсягу на 720 млн. грн. порівняно з 2014 р. В абсолютному значенні цей показник можна порівняти з показниками країн Словаччини (5,6 млрд. дол.) і Болгарії (6,6 млрд. дол.), що істотно нижче інших країн Східної і Центральної Європи (для порівняння: Польща – 21,1 млрд. дол., Угорщина – 13 млрд. дол., Чехія – 15 млрд. дол.). Лідером є Австрія з показником 50,7 млрд. дол. і часткою в ВВП 15,6%.

Тобто капітальні інвестиції, здійснені в туристичну галузь, становлять лише 1,29% загальних капітальних інвестицій в економіку країни. Найвагомішу частку капітальних інвестицій 2016 року спрямовано на тимчасове розміщення й організацію харчування, що становить 32%. На мистецтво, спорт, розваги та відпочинок припадає 21% капітальних інвестицій. На тимчасове розміщення туристів та на сферу діяльності закладів харчування спрямовано майже однакову кількість інвестицій, а саме 16% і 15% від загального обсягу відповідно. Своєю чергою, найменше інвестицій припадає на діяльність туристичних операторів та агентств – 1,06% від загального обсягу капітальних інвестицій. Проте за аналізований період частка, що припадає на фінансування туристичних

операторів та агентств, зросла з 31,7 млн. грн. до 49 млн. грн., що свідчить про посилення їх діяльності на цьому ринку. Слід також зазначити, що впродовж 2016 р. були відсутні капітальні вкладення у функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури. Незважаючи на позитивну динаміку щодо зростання обсягів капітальних вкладень у туристичну сферу, Україна має низький рівень іміджу на світовому інвестиційному ринку. У більшості рейтингів вона посідає останні місця за інвестиційною привабливістю [5]. Так, 2017 року Україна посіла 88 місце з 136 у рейтингу привабливості країн для туристів за версією експертів Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Щодо питань інвестицій в туристичний бізнес Україна зайняла 124 місце [6]. Якщо поліпшити цю ситуацію, то, можливо, туристична сфера зможе посилити свої позиції в рейтингах, і поліпшиться інвестування всіх галузей. Позитивним є те, що в жовтні 2016 року з метою залучення в Україну прямих іноземних інвестицій та вдосконалення іміджу держави як привабливої для інвестування країни постановою Кабінету Міністрів України було створено постійно діючий дорадчий орган – офіс залучення інвестицій (UkraineInvest). UkraineInvest сприяє координації діяльності органів виконавчої влади у врегулюванні проблемних питань, що постають під час інвестування в українську економіку. Фахівці Офісу готують пропозиції щодо формування, покращення та реалізації інвестиційного потенціалу України, розвитку ключових інвестиційних проектів, стимулювання інвестиційного середовища в Україні та захисту прав інвесторів. Офіс залучення інвестицій активно працює над розробленням нормативно-правової бази ведення бізнесу в Україні, здійснює експертний аналіз бізнес-клімату, аналізує основні проблеми розвитку ділового клімату в Україні [7].

В умовах глобалізації значно зростає роль інформаційних технологій

як важливого інструменту в підвищенні ефективності управління підприємствами. Специфічні особливості створення та реалізації туристичних планів зумовлюють потребу підвищення рівня забезпечення системи управління сучасними інформаційними технологіями (ІТ). Позитивний вплив інформаційних технологій на динаміку вітчизняного та міжнародного туристичного потоку призвів до трансформування туристичної галузі з такої, що орієнтована на обслуговування організованих туристів, на багатогалузеву сферу діяльності, спрямовану на задоволення різноманітних потреб мільйонів індивідуальних туристів. Як показала практика, туристична сфера є інформаційно насиченою, оскільки характеризується різноманітністю ділових зв'язків із партнерами, динамічністю бізнес-процесів, індивідуалізацією туристичних послуг, технологічним удосконаленням та високою конкуренцією. У зв'язку з цим розвиток туристичного бізнесу стає неможливим без упровадження сучасних інформаційних технологій, що забезпечують: інтеграцію та зв'язок; поліпшення якості послуг; передання значного обсягу інформації; збільшення швидкості обслуговування й ефективності діяльності; можливість ураховувати потреби кожного індивідуального клієнта; ефективний зворотній зв'язок.

Крім того, важливу роль відіграють інформаційні технології у виконанні маркетингових функцій підприємствами туристичної індустрії, оскільки саме вони спрощують вирішення складних завдань у динамічному діловому оточенні, що постійно змінюється. Інформаційні технології забезпечують підтримку маркетингу двома основними способами: шляхом надання інформації, необхідної для ухвалення маркетингових рішень, забезпечення каналами для надання послуг новими способами. Основними напрямками використання маркетингової інформації в туризмі є: маркетингові дослідження; маркетингова стратегія;

сегментація ринку; розроблення номенклатури та обсягів виробництва туристичних послуг; політика ціноутворення; формування попиту й управління збутом; маркетингові комунікації [7].

Висновки з даного дослідження. Сьогодні ніхто не може ігнорувати або применшувати значення туризму для підйому національної економіки. Успішний розвиток туризму потребує вирішення багатьох нагальних проблем, серед яких визначальне місце займає залучення інвестицій для активізації функціонування туристичної сфери. Розв'язання саме цієї проблеми може принести туризму неабиякі дивіденди у вигляді зростання фінансово-економічних показників галузі в майбутньому, стабілізації загальної кон'юнктури туристського попиту та пропозиції, поліпшення міжнародної конкурентоздатності та ін. та в цілому сприяти економічному зростанню в Україні. З іншого боку, у сучасних умовах господарювання неможливо применшувати роль інформаційних і маркетингових технологій у розвитку підприємств туристичної сфери України. Усе це в загальному контексті наукового дослідження цієї проблематики означає потребу посилення уваги держави до ефективної дії економічного механізму державного регулювання туристичної сфери України.

Перспективи подальших розвідок. Актуальними залишаються питання створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, створення інвестиційних умов, що стимулюють приплив коштів в об'єкти туристичної індустрії на території України. Дальших теоретичних і практичних напрацювань очікують питання впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність туристичних підприємств, а також питання щодо побудови чіткої системи туристського маркетингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 2017 Annual report. World tourism organization. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419807>

2. Масштаб мирового турпотока достиг рекордной отметки. URL: <https://glavcom.ua/ru/news/masshtab-mirovogo-turpotoka-dostig-rekordnoy-otmetki-563362.html>
3. Герман І.В. Актуальні питання інвестиційної політики підприємств туристичної сфери «Young Scientist» № 12 (52) December, 2017. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/135.pdf>
4. Про схвалення стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року: Розпорядження КМУ від 16.03. 2017 № 168-р // База даних «Урядовий портал» / КМ України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249826501> (дата звернення: 28.01.2019).
5. Мордань Є. Ю., Білець А. С., Сердюк К. В. Інвестиції в туристичну сферу України: сучасний стан, проблеми та перспективи. Вип.19, 2017. С.410-414. URL: <http://global-national.in.ua/archive/19-2017/81.pdf>
6. Гройсман заявил, что Украине необходимо увеличить долю туризма в структуре ВВП. URL: <https://gordonua.com/news/money/groysman-zayavil-chto-ukraine-neobhodimo-velichivat-dolyu-turizma-v-strukture-vvp-208999.html>
7. Мельниченко С. В. Інформаційні технології в туризмі: теоретичні та практичні аспекти // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. №2 (6). С.129-138.

Statement of the problem. The weight of tourism in the world is constantly growing, which is associated with the increasing influence of the tourism sector on the economy of a particular country. The results of the generalization of foreign and domestic experience in the development of tourism lead to the conclusion of it as a highly liquid industry. However, the contribution of tourism to the domestic economy is still insufficient, which is due not so much to the weak investment opportunities for the transition of tourism to a qualitatively new level, but to the existing understanding of the place and role of tourism in the development of the modern national system of Ukraine.

In this regard, we consider it expedient to provide a scientific substantiation of the economic mechanism of state regulation of the tourism sector in Ukraine.

Urgency. An unresolved part of the general problem is the question of justifying the influence of the economic mechanism of state regulation on the effective development of the tourism sector as one of the weighty levers of socio-economic stability of the entire economy of Ukraine, which ensures

compliance with the principles of sustainable development of territories and the maintenance of a high level of competitiveness.

The purpose of the article. Taking into account the relevance of this scientific research, the purpose of the article is the analysis and effectiveness of the economic mechanism of state regulation of the tourist sphere of Ukraine.

Our task was to study. According to the Strategy for the development of tourism and resorts for the period up to 2026, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine, the economic mechanism ensures compliance with the principles of sustainable development of territories and the maintenance of a high level of competitiveness in the following way: the use of tools to create favorable conditions for attracting investment in the tourism industry; support for the domestic producer of tourism products; assistance in financial recovery of tourism enterprises; introduction of modern information and marketing technologies. Attracting investment in the national economy, in particular in the tourism sector, is one of the priorities today. In the context of globalization, the role of information technology as an important tool in improving the efficiency of enterprise management increases significantly. An important role is played by information technologies in the performance of marketing functions by enterprises of the tourism industry, since they simplify the solution of complex problems in a dynamic business environment that is constantly changing.

Summary. Attracting investment can bring tourism serious dividends in the form of growth of financial and economic indicators of the industry in the future, stabilization of the overall situation of tourist demand and supply, improvement of international competitiveness, etc., and generally contribute to economic growth in Ukraine. On the other hand, in the current economic conditions it is impossible to downplay the role of information and marketing technologies in the development of enterprises in the tourism sector of Ukraine. All this in the general context of the scientific study of this problem means the

need to increase the attention of the state to the effective action of the economic mechanism of state regulation of the tourism sector of Ukraine.

Conclusion and outcomes. The issues of creating a favorable investment climate in the country, the creation of investment conditions that stimulate the flow of funds to the objects of the tourism industry in Ukraine remain topical. The issues of introducing modern information technologies into the activities of tourism enterprises, as well as questions regarding the construction of a clear tourist marketing system, require further theoretical and practical developments.